

Veszprémy László Bernát
„Tűzben és vérben.”
A revizionista cionizmus útkeresése
a húszas-harmincas évek európai
(szélső)jobboldalán

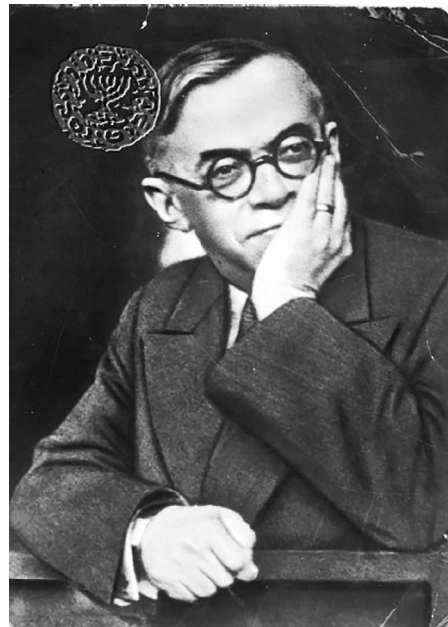
Dacára a látványos politikai-gazdasági eredményeknek, amelyeket a cionizmus elért az első világháború utolsó időszakában és az azt követő években – gondoljunk itt a Balfour-deklarációra, a Palesztina elfoglalásában részt vevő „Cion Öszvéres Alakulatra”, a kolonizációs tevékenysége felerősödésére, vagy éppen a harmadik *alijára* –, a sokak által remélt nagy áttörés elmaradt. A Balfour-deklaráció zsidó államot ígért, ám a britek nem siették el vállalásuk betartását: a cionista mozgalomban a feszültség a tetőfokára hágott, és a mozgalom – nem először – kettészakadt. Az ellenzék, amely az előző, szerintük lagymatag és megalkuvó cionista politikát kívánta felülvizsgálni, azaz *revízió* alá venni, a *revizionista-cionista* nevet választotta magának, s vezetője az odesszai születésű irodalmár és tárcaíró Ze'ev (Vlagyimir) Zsabotyinszkij lett.

MOZGALMÁRBÓL SZAKADÁR
– ZSABOTYINSZKIJ
MEGHATÁROZÓ ÉVEI

Zsabotyinszkij ódivatú 19. századi nemzeti liberális és elkötelezett demokrata volt, ám máig történészi vita tárgya, hogy ugyanez elmondható-e híveiről is. A cionista író korai világnézetét „liberális anarchiaként” írta le, amelyben „minden egyén [annyit ér, mint] egy király”.¹ A szabadpiac, a sajtószabadság, a nők egyenjogúsága és a kisebbségi jogok tisztelete gondolkodásának alapvető tételei voltak. A történeti viták azonban okkal dűlnak Zsabotyinszkij nézetei körül. A jobboldali cionista politikus gondolkodásában ugyanis a fentiek jól megfértek a militáns retorikával, a kérlelhetetlen nacionalizmussal és az állam – indokolt esetben – egyén fölé való rendelkezésével. Zsabotyinszkij a zsidó állam és egy zsidó

hadsereg feltétlen szükségességét hirdette, az európai zsidóság teljes kivándorlását akarta látni, és a zsidó állam bibliai határaiig való kiterjesztését akarta elérni: „A Jordán két partjáról süvít a dal: / Enyém a jobb és enyém a bal!” – szöveg egyik verse korabeli magyar fordításban.²

Ellenfelei Zsabotyinszkijt gyakorta nevezték „Vlagyimir Hitlernek,” követőit pedig „zsidó horogkereszttel játszadozó gyerekeknek”. Az is tény, hogy 1933-ban egy náci lap egyszerűen úgy mutatta be Zsabotyinszkijeket, hogy „ők ma a fasiszták a zsidók között”. A lap interjúalánya egy revizionis-

Ze'ev Zsabotyinszkij
(A képeket a Jabotinsky Institute engedélyével közöljük)

ta-cionista volt, azaz saját szavaival: „*ein jüdischer Faschist*”.³ Amennyiben igaz volt Zsabotyinszkij öndefiníciója – miszerint nézetei mindig is a 19. század liberalizmusára épültek, és ilyen értelemben ő politikai „vénember” volt –, mivel adhatott okot a vádakra? Noha ő maga tisztázta, hogy „nem hisz a zsidó fasizmusban,”⁴ mégis perspektívába kerülnek a rá aggatott jelzők, ha megvizsgáljuk, hogyan is vélekedett Zsabotyinszkij a tekintélyelvűségről és az erőszak használatáról, ha a fasizmustól elvonatkoztatva kellett véleményyt alkotnia a témában. Zsabotyinszkij maga szólta meg a fasizmust, miszerint az „fegyvelemkultusz,” ám ifjúsági szervezetét – amelyet Zsabotyinszkij az arabok elleni harcokban elesett bajtársáról, Joszif Trumpeldorról nevezte el *Brit Trumpeldornak*, azaz Trumpeldor-szövetségnek, röviden *Betárnak* – már úgy jellemezte, hogy azok egyetlen „központi parancsra, egyazon pillanatban” cselekszenek, és „büszkén” vállalnak „géppé, igen, géppé.”⁵ 1927-es *Sámson* című regényének központi szála, hogy pogány álbibliai hőse filiszteusok – értsd: arabok – közé kerül, hogy kifürkésze titkait. Sámson karakterén keresztül Zsabotyinszkij a következő – irodalmiságuk okán részletesebb idézést érdemlő – sorokban értékelte a tömegeket megmozgató nacionalizmus erejét:

„[Sámson] egy nap egy fesztivált tekintett meg egy gázai templomnál. A tereken fiatal férfiak és lányok tömege járt törzsi táncokat [...], egy borotvált arcú pap vezette őket. A templom legmagasabb lépcsőjén állt, egy nehéz vasrúddal a kezében [...]. A hatalmas tömeg mozdulatlanul állt [...]. A szakálltalan pap elsápadt, és úgy látszott, mintha belemélyesztette volna szemét a táncosokéba, akik engedelmesen az övéibe tekintettek. Egyre inkább és inkább elsápadt: a tömegnek pedig minden elnyomott energiája a pap mellkasába tűnt összegyülemeni, mígnem már majd' megfulladt tőle. Sámson érezte, hogy a vér a szívébe árad: ő maga is fulladozni kezdett volna, ha a várakoztatás még egy pillanattal tovább elhúzódik. Hirtelen egy gyors, szinte észrevehetetlen mozdulattal a pap megemelte rúdját, mire a tér összes fehér figurája lerogyott bal térdére, és az ég felé lendítette jobb karját – egyetlen mozdulat volt, s egyetlen hirtelen, morajló összhanggá állt össze az egész. A több tízezer bémésködő felsőhájtott, Sámson pedig megtántorodott: véres volt az ajka, olyan erősen szorította össze a száját. [...] Gondolataiba merülve hagyta el a helyet. Nem tudta volna megfogalmazni gondolatait, de úgy érezte, hogy ott, abban a látványban, ahogyan több ezer ember egyetlen valaki akarátát követte, megpillantotta a politikai elméjű népek nagy titkát.”⁶

A történet későbbi héber fordításában a jobb kézről bal kéz lett – a fordító nyilván nem tudta feldolgozni a baljós hasonlóságot. A *Sámson* azonban a kor szellemébe teljesen illeszkedett: Menáhém Begín későbbi jobboldali izraeli miniszterelnök úgy emlékezett vissza rá, hogy „a teljes generációnk azon a könyvön nőtt fel.” A műben Sámson alakja üzenetet is küld zsidó népének:

„*Vasat kell szerezniük. Mindent el kell adniuk a vásért: ezüstjüket és aranyukat, borukat és marháikat, asszonyaikat és lányaikat. Bármit a vásért! Semmi nincs a világon, ami fontosabb, mint a vas. [Emellett] király kell! Egy ember, aki ki fogja adni nekik azt a jelet, amire majd hirtelen ezrek fogják felledíteni a karjaikat. Így van ez a filiszteusokkal is: és ezért van, hogy a filiszteusok Kánaán urai.*”

Noha egy másik írásában Zsabotyinszkij tisztázta, hogy szerinte a „vezér” egy „abszurd szó,” mert „csak a bivalyok követik a vezetőt [és] a civilizált embereknek nem kell vezér,” a Betár alapszabályában mégis lefektette, hogy egyetlen személy utasításainak kell engedelmessé válni, aki a „Parancsnok, az Építész, a Vezér.” A Betár feje pedig nem volt más, mint ő maga. Ugyanígy érdemes szólni a revizionisták hivatalos egyenruhájáról, a barna ingról. Állítólag a föld árnyalatait jelképezte a szín, de amikor barna inges náccikkal voltak telve a zsidó lapok hírei, a kor olvasója kevés különbséget láthatott a kettő között – s ezen tény előszeretettel fel is emlegette a baloldali cionista sajtó. Zsabotyinszkij azonban fontosnak tartotta az uniformitást:

„*Egy egyszerű trükk segítségével a legrosszabb asszimilánst is magával sodorhatja – legalább egy pillanat erejéig – a zsidó nemzeti lelkesültség: végy nébány száz zsidó ifjút, öltöztetd egyenruhába s vonulatsd fel őket a szeme előtt – szabályos menetben, amelyben e kétszáz kölyök minden lépése mennydörgésként szól –, mintha egy gépet látna. A világon semmi sem olyan hatásos, mint az emberi tömeg azon képessége, hogy bizonyos pillanatokban egyetlen lényként érezzen és cselekedjen, egyetlen akarattal átítatódva, egyetlen ritmusban. Ez különbözteti meg egymástól a sokaságot, a csőcseléket és a nemzetet.*”⁷

Amikor azzal vádolták, hogy ő és a Betár milítáns, Zsabotyinszkij csak annyit felelt, hogy kacifántos „latin szavak nem tarthatják vissza.”⁸ A fasiszta jelzővel is főleg az volt a baja, hogy nem kellő figyelemmel használták ellenfelei: „[A fasizmust] lehet kritizálni, de nem szabad megrugdosni. Van elég kifejezés, amivel káromkodhatunk (náciizmus,

hitlerizmus, rendőrállam, stb.), de a *fascismo* Olaszország védjegye alatt áll, és ezért csakis a megfelelő fajta beszélgetésekre kell azt félretenni, és nem a kocsis-diskurzusok során kéne alkalmazni” – figyelmeztette társait.⁹ Politikai gondolkodásában pedig tetten érhető Izrael állam máig létező politikája, miszerint inkább keresi a nacionalista országok – megértő – támogatását, mint a liberális-demokratikus országok alkalmanként kevéssé lelkes szövetségét.

Zsobotyinszkij példának okáért az ukrán zsidóság megvédésének érdekében hajlandó lett volna együttműködni az ukrán nacionalisták olyan képvi-

Zsobotyinszkij Kassán, 1938.

selőivel is, akiknek neve mára a pogrom szóval forrott egybe. A korabeli antiszemitákkal való kooperáció keresése Zsobotyinszkij számára nem volt elmentmondásos, ugyanis a cionizmus egyik alapvető tételéből merítve – miszerint a biztonságos zsidó élet a diaszpórában eleve lehetetlen – a Palesztinán kívüli zsidó létet nem tartotta sokra. Erről így írt egyik provokatív esszéjében:

„Hány pogromnak lebettünk már tanúi, és én mégsem tudom magamat arra kényszeríteni, hogy a hasonló események iránt belső érdeklődést érezzek. [...] Amikor a pogromok részleteit beszélik el nekem, figyelmem akaratlanul is elkalandozik, és másfelé téved. [...] Egy zsidó újságíró nemrég a bjelosztoki pogrom kapcsán lelkemben vájkált, hogy rátapintson, milyen a »pogrom-filozófiám.« És arra jutott, hogy számomra közömbös a zsidók bánata. Nem válaszoltam neki – ahhoz túlságosan is jól értem az ilyen emberek hangulatát, hogy az igazságtalanság vagy sértés miatt megharagudjak rájuk. [...] Nem válaszoltam neki, de nem is volt mit válaszolnom: nincs nekem semmiféle pogromfilozófiám. [...] Nem keresek hiába gyógyírt a gálut [a diaszpóralét] egyes keléseire, mert az ilyen orvosságban nem hiszek. [...] Sékelekkel [cionista adomány] akarok kereskedni a pogrom közepette, két bélyeget [ua.] ra-

gasztok a halottak listájára, s erre büszke vagyok. A lelkemben vájkáltatok, és közönyön kívül semmit sem tudtatok benne kitapintani.”¹⁰

A cári Oroszország szétesését követő években több különálló pogrom során közel 30 ezer zsidót mészároltak le a bolsevikellenes ukrán-orosz fehér csapatok; az egységek többsége Szemjon Petljura ukrán nacionalista vezetése alatt álltak. 1921 augusztusában Maxim Szlavinszkij, Petljura követe Prágában találkozott Zsobotyinszkijel, s a két nacionalista politikus szerződést kötött egy fehér zsidó csendőrség felállításáról – a korabeli zsidó közvélemény felháborodása mellett.¹¹ A cionista csendőrség az ukrán csapatokat kísérte volna azok bolsevikellenes hadjárata során, Zsobotyinszkij szerint a helyi zsidó közösségek védelmének céljából. A szervezet végül sosem állt föl, mivel az ukrán támadás hamar kudarcba fulladt.¹² Az alku majdnem kettétörte Zsobotyinszkij karrierjét: kollégái a távozását követelték a Cionista Világszervezetből (WZO), amelyet aztán el is hagyott. Mentségére azt hozta fel, hogy szerinte mindkét fél oldalán létre kéne hozni zsidó csendőrségeket, hogy megelőzzék a pogromokat – a vörös, a fehér, „akár a hupilila” oldalon is.¹³ Petljurát végül egy zsidó diák lőtte agyon, s Zsobotyinszkij még a gyilkosság után is védelmébe vette az ukrán vezetőt.¹⁴ Kritikusainak úgy érvelt, hogy „Palesztináért még az ördöggel is hajlandó lenne együttműködni.”¹⁵

A REVIZIONIZMUS OLASZORSZÁGBAN 1922 UTÁN

Benito Mussolini 1922 októberének végén Rómába menetelt fasiszta követőivel, ott rövidesen átvette a hatalmat, és ezzel Olaszország elérkezett modern történelmének talán leghírhedtebb fejezetéhez, a fasiszmus korszakához. Mussolini álláspontját az aktuálpolitika befolyásolta, és az antiszemitizmus nem hozott szavazatokat az olasz polgári miliőben. A fasiszta párt első tagjai, majd később valódi szentként tisztelt elesettjei között nem egy olasz zsidó akadt, ahogy Mussolini későbbi miniszterei között is több olasz zsidó szolgált. A fasiszta Olaszország első évtizede valóban nagyrészt mentes volt a zsidógyűlölettől, s ezért írhatta Zsobotyinszkij: „Bármit is gondolunk a fasiszmusról más szempontokból, ahhoz kétség sem fér, hogy a fasiszta ideológia, legalábbis annak olasz válfaja egy faji egyenlőséget hirdető eszme. Ne legyünk olyan szerények, hogy azt tessük, hogy ez nem számít.”¹⁶

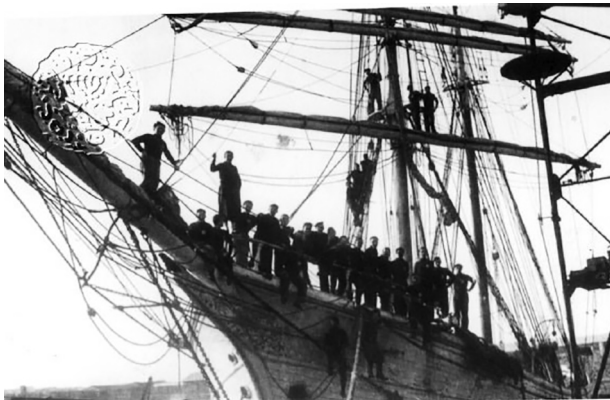
Két hónappal a fasiszták Rómába masírozása, és egy évvel a fősodratú cionista és a revizionista irányzat közötti szakítás előtt Zsabotyinszkij, ekkor még a WZO tisztviselőjeként, felettesei utasítására támogatást kívánt keresni a cionizmusnak az antant egykori államai között, s ebből az okból levelet írt a későbbi olasz diktátornak. Az „igen kedves Mussolini úrnak” „kiváló tisztelettel” küldött levélben Zsabotyinszkij azzal érvelt, hogy az ókori Róma mediterrán területeire pályázó olasz nacionalista mozgalomnak az arabok helyett a cionistákra kéne támaszkodnia, hogy erősítsék egymás pozícióit a Földközi-tenger partjain. Emellett kioktatta Mussolinit a zsidókról is: „Mussolini úr, úgy tűnik, Ön nem ismeri a zsidókat. Lehet, hogy tévedek, de úgy látszik, az Ön szemében a zsidók tanulékony, mézesmázos és ravasz lények [...], ha meg akarja ismerni valóban mennyire életrevalóak vagyunk, tanulmányozza a saját fasisztáit, csak hogy hozzáad hasson még egy kis tragédiát, egy kis kitartást – és talán több tapasztalatot.”¹⁷

A WZO közeledései nem voltak eredménytelenek. Nahum Goldmann cionista diplomata emlékiratának tanulsága szerint a Duce ezzel fogadta őt egy 1934-es találkozásukkor: „Én cionista vagyok, és ezt meg is mondtam dr. Weizmannnak. [...] Majd én segíték maguknak létrehozni egy zsidó államot.”¹⁸ 1969-ben semmi esetre sem lehetett hízeltgő vagy büszke dolog papírra vetni, hogy Mussolini – egyébként nyilván politikai húzásként, de mégis – cionistának nevezte magát, így a gondolatot, hogy Goldmann hazudott, vagy fel akart vágni, el lehet vetni. Ez a részlet már azt a WZO-t érinti, amelyből Zsabotyinszkij kivált; ám az olasz fasisztákkal való kötelékek ezek szerint még nem haltak el. A cionizmussal szembeni pozitív olasz paradigmaváltás mindenesetre kedvezett a revizionistáknak, akik jó ideje igyekeztek megszerezni a fasiszta állam szimpátiáját, egyszerűen azért, mert – ahogy azt egy revizionista történész is megállapította – a mozgalom tagsága ekkor még példaképként tekintett Mussolinira és országára.¹⁹

A harmincas évek közepén új életre kapott az olasz revizionista cionizmus. Több revizionista azt is felvetette, hogy át kellene adatni a fasiszta Olaszországnak a palesztinai mandátumot, és Zsabotyinszkij maga is többször megemlítette, hogy Olaszország akár át is vehetné a britektől a Palesztina feletti ideiglenes uralmat. Egy beszédében még azt is kimondta, hogy Olaszország, mivel „megbecsüli” a cionista célokat, „őszintén betölti” a mandátum előírásait.²⁰ A Duce ennek ellenére hivatalos megnyilatkozásaiban visszautasította, hogy nyitott lenne a revizionista közeledésre: „Minden család

abban a hitben él, hogy kell egy dekoratív váza otthonába. Mi azonban nem akarunk palesztinai vázát fasiszta családjunkba.”²¹ Zsabotyinszkij hívei a revizionista *New Zionist Organization* (NZO) gyűlésein megengedő hangot használtak az olasz rendszerrel kapcsolatban. Az olasz revizionista vezető, Isacco Sciaky azt üzentte kollégáinak, hogy ne szégyelljék, ha a „cionista mozgalom fasisztáinak” nevezik őket, sőt inkább érezzék megtiszteltetésnek a hasonlatot. Leone Carpi milánói revizionista a bécsi NZO-ülésen arról értekezett, hogy a revizionisták és a fasiszták osztoznak politikai és társadalmi nézeteikben. Carpi, aki a revizionista párt mellett az olasz fasiszta párt tagja is volt, NZO-kongresszusi beszédeit rendszeresen az ókori rómaiaktól kölcsönzött fasiszta olasz karlendítéssel, a *saluto romano*val zárta.²²

Az olasz politika azonban csak mérsékelt választ adott erre, a hivatalos irány továbbra is a WZO-val való kapcsolattartás volt. A fasiszta külügyminisztérium archívumaiban szerepel egy kérvény, amelyet a revizionista mozgalom pénzügyi igazgatója, Wolfgang von Weisl küldött be Jeruzsálemből 1934 októberében: az irat azt kérte, hogy Olaszországban fogadjanak be „fasiszta intézményeikbe négy fiatal cionistát, kiket a revizionista párt a maga költségén küldene Olaszországba abból a célból, hogy megértsék a fasiszta szervezet lelkületét és működésének módszereit.” Ha a kísérlet sikerül, ők „szolgálhatnának a revizionista tömegek oktatóiként” – írta. A külügy arra jutott, hogy pozitív választ kell adni, mert „ha hasonlatot kellene húzni, akkor a revizionizmus a cionizmusban azt a helyet tölti be, amit a fasiszmus foglal el az olasz életben.”²³ Piero Parini fasiszta olasz propagandaminiszter nyilatkozata szerint „saját szemeimmel láttam Tel-Áviv fejlődését. [...] Olaszország szimpátiával tekint a cionista eszmére. [...] Az olasz nép és a Fasiszta Párt elkötelezett, hogy minden a cionista eszméért és Palesztina felépítéséért legális úton küzdő zsidót teljes és hazafias polgárának tekintsen.”²⁴ A hangsúly itt nyilván a *legálison* volt. Róma cionista főrabbija, Angelo Sacerdoti így reagált: „A fasiszta doktrína számos alapvető tézise, mint az állam törvényeinek tisztelete [...], az autoritás szabálya, a család és az egyén morális és fizikai tisztaságának megkövetelése [...] lényegében maguk is zsidó tézisek.”²⁵ Ezeket a nyilatkozatokat természetesen szükséges helyén értelmezni: egy olasz politikus külpolitikai opciók fenntartásának érdekében patikamérlegesen kimért állásfoglalásokat tett, egy diktatúra keretein belül közösségét óvni akaró rabbi pedig a hatalom számára kedves nyilatkozatokat adott ki. Nyilvánvaló, hogy az olasz rabbi sem rajongott a vezérelvű, véres olasz diktatúráért.

A Betar kiképzőtábor Olaszországban, 1937

Zsabotyinszkij új célt tűzött ki maga elé: egy katonai iskolát akart felállítani a Betar számára Olaszországban, amelyet végül 1934 novemberében avattak fel az olasz Civitavecchia kikötővárosban. Az intézmény Mussolini személyes jóváhagyásával jött létre, s az akadémia igazgatója Nicola Fusco, az olasz fasiszta párt helyi

szervezetének feje, és egyébként Zsabotyinszkij barátja volt.²⁶ A civitavecchiai akadémia 134 tanonccal nyitotta meg kapuit, s oktatásukat a hírhedt olasz feketeingesek látták el. Arturo Riccardi tengernagy, az Olasz Tengerészeti Minisztérium személyzeti főigazgatója mellett (ő „elégedett volt”)²⁷ maga Mussolini is megszemlélte az akadémiát, ahol a későbbi izraeli haditengerészet több tisztje is megszerezte kiképzését, lefektetve a mai izraeli haditengerészet alapjait.²⁸ Zsabotyinszkij azt a tanácsot adta a kiképzőiskolában tanuló betáriknak: „Ne fogalmazzatok meg véleményt az olasz politikával kapcsolatban. Ne kritizáljátok a jelenlegi olasz rezsimet, se a korábbi. Ha megkérdeznék titeket politikai és szociális hitektől, feleljétek ezt: »Cionista vagyok. Legnagyobb vágyam egy zsidó állam.«” De hozzátette, hogy azt is mondják el: „A mi országunkban ellene vagyunk az osztályharcnak. Ez a mi teljes hitünk.”²⁹ A betárik szimpátiafelvonulást tartottak Olaszország mellett az olasz–etióp háború alatt, és fémgyűjtésbe fogtak a fasiszta háborús gépezet számára.³⁰ Amikor pedig 1936-ban felavatták a Betar-iskola új központi épületét, az *Idea Sionistica* című revizionista magazin így számolt be a „családias” ünnepélyről:

„Egy sípszó, kemény parancsszavak héber nyelven, és a légénység már fel is sorakozik. [...] A hasonlóság a héber és az olasz nemzeti megújulás között nem jelentéktelen. [...] A parancs így szól: »Vigyázat!« Három kiáltás harsan fel a század vezetőjének utasítására: »Viva L'Italia! Viva il Re! Viva il Duce!« Ezt [a] rabbi áldása követi olasz és héber nyelven Isten, a király és a Duce iránt. . . . A Giovinezzát nagy lelkesedéssel énekeltek a betárik, noha kicsit még bizonytalanul használják az olasz nyelvet, [...] a hivatalos Betar-himnusz zárja a ceremóniát, [...] a vidám betárik [...] fiatalosságuk túláradásának héber és olasz dalok éneklésével adnak teret (elhangzik a Faccetta nera is). A Betar tagjai odáig terjesztették szívélyességüket, hogy a hora tánc tanításába fogtak bele bárki számára, aki el óhajtottja sajátítani azt.”³¹

Az olaszországi betárik jelentős része az *Idea Sionistica* szerint az Egyetemi Fasiszta Ifjúság tagjai voltak, s amikor 1935-ben egy cionista matrónonc a tengerbe fulladt, a helyi fasiszta vezetés és a többi revizionista diák közösen vett részt a temetésén, s a halott tanonc társai a rituális zsidó halotti imát, a *kaddist* a *saluto romanóval* zárták.³² Zsabotyinszkij a diákok és a helyi fasiszták közeledését már ekkor sem nézte jó szemmel. Amikor olaszországi betárik Mussolini *A fasiszta doktrínája* című 1935-ös írását elküldték neki, ő azt írta vissza, hogy reményei szerint „megengedtetik azt remélnem, hogy képesek leszünk saját doktrínánkat felállítani, mások kopírozása nélkül.”³³

A REVIZIONIZMUS BRIT PALESZTINÁBAN

1931 októberében a palesztinai népszámlálások megzavarása miatt letartóztattak egy fiatal zsidó ér-

telmiségit. A *Palestine Bulletin* tudósítója interjút kért a radikális tüntetőtől, akit a rendőrség népszámlálási papírok széttépése közben kapott rajta:

„*Akhi Mayer – nevének jelentése »Mayer testvére« – , akit pénteken tartóztattak le a népszámlálási gyűlés megzavarásáért, egy nagyon különleges zsidó, akit szélsőségesége ellenére igencsak megéri megismerni, s kitől az ember sokat tanulhat. Testvérét, Mayert egy háború utáni ukrainai pogromban gyilkolták meg, és az okos, ám balszerencsés fiatal emlékére nevezte el magát Akhi Mayernek. Valahol egy revizionista és egy fasiszta között van. [...] Haját hagyja ápolatlanul futni, és tekintete olyan, mint egy álmodozó, aki fel kívánja forgatni a fennálló politikai rendszert. Könnyedén izgalomra kap a politikai diskurzus során, s olyankor hangja egy magas tónust üt meg. Elképeztően széles olvasott ságú.*”⁵⁴

A brit újságíró nem birkózott meg az ivrit név latin betűs átírásának feladatával, azonban a leírás tökéletesen illik a palesztinai revizionista párt elsőszámú ideológusára, Abba Ahimeirre. A Saul Gejz-novics néven született Ahimeir az ukrainai szélsőbaloldali mozgalmakban kezdte politikai ténykedését – testvéreinek sírja felett egyszerre mondott *kaddist* és dalolta az *Internacionálét*. Palesztinába érve a cionista munkásmozgalom ígéretes újságírója lett Jehosua Jeivinnel és a költő Uri Cvi Grinberggel együtt. Mindhárman elkötelezett szocialisták voltak, Grinberg pedig ekkoriban még Leninnek és Trockijnak írt verset. Rövidesen azonban mindhárman kiábrándultak a szocializmusból, és egyre erő-

sebben antiliberális nézeteket kezdtek vallani. Grinberg újabban Mussolininak fogalmazott verseket, Jeivin azzal vádolta a baloldali cionistákat, hogy „gulágot” akarnak csinálni a Szentföldből, Ahimeir pedig a bibliai szikáriusok szektáját utánzó gerillacsoportot alapított – ezek az ősi héber késes harcosok az „asszimiláns” zsidók kivégzésére specializálódtak a római időkben. A csoportot Ahimeir *Brit Ha'birjonim*nak, kb. „Útonálló Szövetségének” nevezte el.⁵⁵ Indulójukat a revizionista költő, Jakov Kohen írta meg, s szerepelt benne ez a sor: „Júdea tűzben s vérben veszett el, / Júdea tűzben s vérben támad fel!”⁵⁶

Ahimeir bátran – vagy botor módon – vezetett egy rovatot a palesztinai újságíró, Itamar Ben Avi *Doar Ha'jom* nevű lapjában, amelynek címe *Egy fasiszta naplója* volt. Írásaiban úgy vezette fel Zsabotyinszkijt, mint egy „zsidó Ducét,” az erőszakban pedig magát a megváltást látta: „A mi messiásunk nem holmi alázatos férfi lesz, aki számaon ül majd – figyelmeztetett. – A mi messiásunk egy tankban fog ülni, és onnan fogja megváltani nemzetét, ahogyan azt a valódi messiások teszik.”⁵⁷ Ahimeir palesztinai követőikhez így szólt egy beszédében, említve a német szélsőjobboldal által meggyilkolt Walter Rathenau zsidó származású külügyminisztert és Karl Liebknecht mellett Rosa Luxemburg szocialistát: „Csoportokat kell alkotnunk, hogy cselekedjünk. [...] Ti nem is diákok vagytok, csak holmi melasz. [...] Nincs köztetek egy sem, aki képes lenne úgy gyilkolni, mint azok a német tanulók, akik meggyilkolták Rathenaut. Titeket nem itatott még át úgy a nacionalista szellem, ami a németeket uralta. [...] Egyikőtök sem képes olyan módon gyilkolni, ahogy Karl Liebknechtet és Rosa Luxemburgot meggyilkolták.”⁵⁸ Az Ahimeir által dicsérték a német Szabadcsapatok voltak, akiknek korai tagjai között például a náci rohamcsoporthoz, Ernst Röhm is ott volt.

A marginalizált palesztinai aktivista azonban elkeseredett példakép-keresésében nem csak Mussolinihez fordult – mint oly sokan a korban, Kosztolányi Dezsőtől kezdve Szabolcsi Lajoson át Munkácsi Ernőig –, hanem Hitlerben is nacionalista-jobboldali példát próbált találni, amikor nem sokkal a náci diktátor hatalomra jutása után, 1933 őszén és tavaszán revizionista sztrájktrő megmozdulásokat szervezett a baloldali cionisták ellen Palesztinában. Ekkor fűltanúk szerint az alábbi dalt énekelték ivrit nyelven (két palesztinai zsidó várost említve): „Olaszország Mussolinié, / Németország Hitleré, / Kfar Szaba és Petah Tikva pedig a miénk: / Éljen, éljen Zsabo-

Abba Ahimeir, Uri Cvi Grinberg és Jehosua Jeivin,
1932

Ahimeir szónokol, 1956

tyinszkij!”³⁹ Az idézett dalt olyan sokat skandálták a palesztinai revizionisták, hogy amerikai cionisták-nak közleményben kellett elítélniük azt.⁴⁰

Ugyanebben az időszakban így írt Ahimeir: „A »kirekesztés« rémével ijesztgetnek minket, pedig a kirekesztés ösvényét választotta minden nagy nemzeti mozgalom, amelyekhez olyan dicsőséges nevek fűződnek, mint Atatürk, Mussolini, Pilsudski, de Valera vagy Hitler.”⁴¹ Ahimeir megosztó retorikájával nyilván provokálni akart, ám ezzel csak azt érte el, hogy a baloldal „a palesztinai Göringként” utalt rá.⁴² A szerző ekkor számtalan újságcikkben vetette el a demokratizmus, liberalizmus és a humanizmus elveit, hogy helyettük a kor új „megváltó” nézeteit, az állam uralmát és a szélsőséges nacionalizmust emelje piedesztálra. „Nem vagyok demokrata, és szilárd meggyőződés, hogy az egyetlen működőképes kormány csakis egy aktív kisebbség lehet, amely egy passzív többség felett uralkodik” – tisztázta.⁴³ „Vasfegyelem, vezérkultusz, és – a fasiszták példáján – diktatúra. Ez kell nekünk” – tette hozzá.⁴⁴ Egy revizionista kongresszuson pedig így beszélt: „Ahogy a női divat is változik, úgy változik az uralom eszménye is. [...] A demokrácia mindenhol kudarcot vallott [...], és ezért ez az évszázad a fiatalsághoz és a diktatúrához tartozik.”⁴⁵

A gondolatot követve a *Doar Ha'jom* és revizionista laptársra, a *Hazit Ha'am* nyíltan Mussolini- és Hitler-barát cikkeket közölt le. Ben Avi, aki a nagy ivrit nyelvújítónak, Eliezer Ben Jehudának volt a fia, olvasóival megosztotta azt is, hogy Mussolinit imitálni nem rossz dolog. A neves író felfogásában Mussolini volt „a kovász az európai kenyérben,” „végeleáthatatlan inspiráció” forrása. Így írt Ben Avi: „Mussolini kormánya [...] mindennap igyekszik tenni valamit népének és országának jobb soráért.

[...] A fasiszta szárnypróba egy még nagyobb kísérlet számára ad lehetőséget, ami kétségkívül itt is sikerrel járhatna. Nem jött talán el az idő a mi Palesztinánk számára is, hogy kövesse Mussolini nyomait? [...] Amit Olaszország meg tud csinálni, azt éppúgy megteheti Júdea!”⁴⁶ Ben Avi személyesen is megismerkedett Mussolinival, akivel első találkozását így írta le, még 1922-ből:

„II. Vittorio Emanuele szobra mellett körülbelül négyszáz fiatal férfi áll a piazzán, fekete egyenruhában, olasz lobogókkal kezeik között. A nemzeti himnusz éneklik és katonanótákat, bizonyos időnként pedig felkiáltanak hangosan: »Mus-so-li-ni!« Ekkor egy közeli kávézóból előjön egy férfi – nem túl magas, olajfa arcú, [...] két szeme nagy, kerek és mély olasz sötétséggel ragyog – ajkán egy boldog mosollyal, hiszen nagy álma végre valóra vált. [...] Beszédet mond: rövid, de ügy pereg, mint egy begyi zubatag. Mindenről beszél, de idegen héber füleimben utolsó szavai visszhangzanak: »Olaszország vagy újra Róma lesz, vagy meg kell, hogy szűnjön! [...]« Jobb lesz, ha hozzácsokunk ehhez az új névhez, az olasz hősiesség eme négy magánhangzó-jához, [...] mert ez az olasz férfi még rengeteg és rengeteg nagy meglepetéssel s tettel fog lenyűgözni minket.”⁴⁷

Érdekes módon Mussolini nyilatkozatban vállalta fel az ismeretséget: „Ben Avi, a palesztinai *Doar Ha'jom* szerkesztője gyakran felkeresett, és órákon át beszélgettünk a cionizmusról. Mindig őszintén örültem, amikor a palesztinai munka haladásáról értesültem. [...] Mi itt, Itáliában és a fasiszmusban egész speciálisan csodálattal kell, hogy tekintsünk a Palesztina-munka felé, [amely] számíthat rokonszenvűnkre.”⁴⁸ Mussolini hasonlóan jó véleménnyel volt Zsabotyinszkijről is, akit a következő bókkal méltatott David Pratónak, a Sacerdotit felváltó római cionista főrabbinak: „A cionizmusnak kell egy zsidó állam, egy zsidó zászló és egy zsidó nyelv. Aki ezt igazán jól tudja, az a maguk fasisztája, az a bizonyos Zsabotyinszkij.”⁴⁹ Sajátos módon ekkorra a jeruzsálemi olasz konzulátus rendszeresen tartott a revizionisták által látogatott fasiszta propaganda napokat, amelyek során a „vidám köszöntések, amelyekkel a fasiszta rezsim reklámozását fogadták [...] igazán bebizonyították, hogy annak erejét megéreztek Jeruzsálemben.” Rövidesen két palesztinai zsidó fasiszta csoport is alakult, Jeruzsálemben és Tel-Avivban. „Céljuk a szocializmus és a jiddisizmus elleni harc a zsidó életben” – vallották, az utóbbi szóval nyilván az asszimilációra gondolva.⁵⁰

Mai szemmel megdöbbenő módon Ahimeir és revizionista kollégája, Jeivin hasonló szavakkal vet-

ték védelmükbe Hitlert is. Ahimeir arról írt, hogy Hitler antiszemitizmusa talán még „nedves,” de „fel fog száradni,”⁵¹ a Jeivin által szerkesztett *Hazit Ha'am* pedig Hitler hatalomra jutásakor azt javasolta olvasóinak, hogy „vonják le a hitlerizmusból a helyes következtetéseket, [...] és akkor valami jó sülnhet ki egy rossz dologból.” A náciizmus „antiszemita kérgét” elvetni valónak ítélte az újság, „de nem a marxizmusellenes magot.”⁵² „Hitler még mindig jobb, mint Sztálin” – tették hozzá, ami ekkor még maximum a meggyilkolt civilek számának ízléstelen összehasonlításában lehetett igaz –, egyébként persze kevés objektív különbség volt a két diktátor között.⁵³

Egy németországi szocialista lap – a náciik által oly gyűlölt *Weltbühne* – emellett megdöbbenve adta hírül, hogy amikor 1932-ben revizionista fiatalokat – köztük Ahimeirt – bíróság elé állítottak a közrend megzavarásáért Jeruzsálemben, azoknak védője, a neves revizionista jogász, Cvi Eljahu Kohen így szólalt fel „ékes héberséggel” a tárgyaláson a bírónak egy Hitlerre tett negatív megjegyzését követően: „A náciakra tett megjegyzés túl messzire ment! Igen, mi revizionisták nagy csodálattal tekintünk Hitlerre. Hitler megmentette Németországot. Nélküle négy év alatt elveszett volna. Ha feladná antiszemitizmusát, a követőivé válnánk.” A német lap ehhez csak ennyit fűzött hozzá *Hitler Jeruzsálemben* című cikke keretein belül: „Hitler igazán megtehetné ez a szívességet a revizionistáknak, hiszen ők csupán valami bagatell dolgot kérnek tőle. Ekkor zászlótengerébe egy új, tiszteletreméltó zászlót helyezhetne – a lobogót, rajta a horogdávidcsillaggal.”⁵⁴ Kohen hozzászólása ugyan elszigetelt kirohanás volt, ám a *Hazit Ha'am* dicsérte az ügyvéd „briliáns beszédét.”⁵⁵ Őmellette a lap egyik írója, a revizionista Jehosua Lichter Hitler antiszemitizmusa ellenére egy „őszinte nemzeti felszabadító mozgalom elemeit” vélte felfedezni a náciizmusban.⁵⁶ A Betár amerikai magazinja, a *Betar Monthly* szintúgy provokálni akart: „Ha Herzl fasiszta volt és hitlerista, ha a zsidó többség a Jordán mindkét partján hitlerizmus, s ha a [...] zsidó állam gondolata hitlerizmus, akkor mi bizony hitleristák vagyunk.”⁵⁷

Zsabotyinszkij az olasz fasizmus palesztinai tisztelőivel szemben még megértőbb volt, s akkor csupán így kommentálta a Mussolini-dicséretet: „Az egész merő frazeológia.”⁵⁸ A Hitler-hódolat azonban Zsabotyinszkij számára is bőven több volt a soknál. Először Ahimeirt rendelte magához, így teremtve le őt (Ahimeir későbbi szavai szerint): „Ezen cikkek íróját beszélgetésre hívatta Zsabotyinszkij. Többet között kifejtette nekem [...] hogy ő [...] a vezérimádat elvétől rosszul volt. Nem óhaj-

Eljahu Cvi Kohen ügyvéd, 1932.

totta megvitatni, milyen érdeme volt a fasizmusnak abban, hogy megmentette Olaszországot a polgárháborútól. [...] Zsabotyinszkij a következőkkel zárta megbeszélését, amelyet ezen sorok írójával folytatott: »Soha nem szoktam parancsot adni senkinek. 'Meggérem' Önt, uram, hogy . . . ne vegyen át idegen kifejezéseket.« [És ha] ezt mondta Zsabotyinszkij [...] hát [akkor mégis] kik Cion fasisztái?»⁵⁹ Majd Jeivin kapott tőle egy sokkal markánsabb levelet:

„A *Hazit Ha'amban* megjelenő cikkek és megjegyzések Hitlerről és a hitlerista mozgalomról számomra és mindannyiunk számára olyanok, mint egy kés a hátunkban. Követelem, hogy azonnal, feltétel nélkül szűnjön meg ez a koszos hisztéria. [...] Követelem, hogy a lap feltételek nélkül és teljességgel csatlakozzon [...] a hitlerizmus levadászásához is, a szó legszorosabb értelmében. Ha az újság még egy sort le mer írni, amit úgy lehet értelmezni, mint zsidó fiúcskák áradozását egy öntelt gojrról, aki véletlenül hatalomra talált kerülni, kirúgatom őket a pártból, és minden személyes kapcsolatot megszakítok velük, mivel az én munkámat nebezítik arroganciájukkal és olcsó pimaszságukkal.”⁶⁰

A *Hazit Ha'am* nem is filozofált többet kéreg és mag különbségéről, és náciellenes hangra csapott át, de a világ figyelmét az incidensek nem kerülték el. A fasizmussal – illetve annak válfajaival – való pragmatikus kapcsolatfelvételi kísérletek a második világháború kirobbanásáig jellemezték a revizionista cionizmust és a Betárt, és Zsabotyinszkij a fentiekén kívül kevéssé lépett fel ezzel szemben, mivel

még 1939 nyarán is úgy gondolta, hogy „nem lesz háború, a német szemtelenség rövidesen alábbhagy, Olaszország kibékül Angliával, és öt éven belül meglesz a zsidó államunk.”⁶¹ Jacob de Haas, Herzl egykori közeli követője, veterán amerikai revizionista nem tudott szebbet mondani a betárikról, akikkel azoknak európai kongresszusán találkozott, mint hogy „nem voltak fasiszták, de mivel minden hitüket elveszítették a demokráciában, nem voltak antifasiszták sem. Ellenben igencsak gyűlöltek a kommunizmust.” A neves cionista nem felejtette el hozzátenni, hogy egyébként is fel kéne ismernie mindenkinek, hogy „a demokrácia már halott ügy Európa nagy részén.”⁶² A már említett Wolfgang von Weisl pedig brit fasisztákkal tartott kapcsolatot, mivel egy mai szemmel különös tervet dédelgetett: úgy remélte, hogy ha mégis lesz világháború, akkor „a vak számára is világos,” hogy abban egy revizionista-cionista zsidó állam, egy fasiszta Anglia, egy fasiszta Lengyelország, a birodalmi Japán és a náci Németország szövetsége csap majd össze a Szovjetunióval, a kommunista ázsiai népekkel és az arabokkal.⁶³ Von Weisl abban a hitben élt, hogy a revizionisták Mussolini és Hitler „partnereiként” tekinthetnek magukra,⁶⁴ és a nemzetközi zsidó lapok 1936-ban tele voltak azzal a hírrrel, hogy egy román lap „interjút közölt dr. von Weisl revizionista vezetővel, [aki] kijelentette, hogy noha a vélemények megoszlanak a revizionisták között, azok általánosságban támogatják a fasizmust. [...] Ő személyesen támogatja a fasizmust, és kitörő örömmel fogadta a fasiszta Olaszország győzelmét Etiópiában, mint a fehér faj győzelmét a fekete faj felett.”⁶⁵

REVIZIONIZMUS LENGYELORSZÁGBAN A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ELŐTT

A Betár erejének központjai hagyományosan Lengyelország zsidó kisvárosai voltak. Az első világháború után helyreállított Lengyelország nacionalista reneszánszát élte meg Józef Piłsudski tábornagy alatt. Piłsudskit magát talán Zsabotyinszkij jellemezte a legtalálóbban: „Piłsudski sem a zsidók barátja, sem az ellensége nem volt: ő udvariasan semleges maradt. A pogromok és gettótörvények olyanok voltak számára, mint egy pattanás az ember szerelmének orrán: egyszerűen nem tűrte meg őket az ő Lengyelországában.”⁶⁶ Zsabotyinszkij olyannyira tisztelte Piłsudskit, hogy amikor az meghalt, javaslatot tett arra, hogy a lengyel vezető sírjára a Betár névadója, Joszif Trumpeldor hantjáról vigyenek földet, így fejezve ki a cionizmus kötődését a lengyel nacionalizmus felé.⁶⁷ Hasonló gesztusokat

Zsabotyinszkij és Von Weisl

mások is tettek: két lengyel cionista vezető, Apolinary Hartglas és Osias Thon rabbi a lengyel vezető halálakor felvetették, hogy Palesztinában erdőt kéne elnevezni Piłsudskiról.⁶⁸ A palesztinai revizionisták egy *alijázók* számára készült szállóhelynek akarták ugyanezt a nevet adni.⁶⁹

De Piłsudski halála azt is jelentette, hogy a lengyel nacionalizmus zsidókat kizárólagos igyekvő, szélsőséges oldala megerősödött: míg életében egyesek szerint a politikai stabilitást jelentette a lengyel zsidóság számára, halála aggodalommal töltött el bizonyos cionistákat. Mint kiderült, okkal: az antiszemita törvényekre tett javaslatok száma, a pogromok gyakorisága nőtt, és a lengyel kormány a náccikkal még arról is alkudozott, hogyan tudnák közösen eltávolítani nemkívánatos zsidóikat.⁷⁰ Józef Lipski berlini lengyel nagykövet úgy felelt Hitlernek, amikor a „zsidókérdés rendezéséről” tárgyaltak, hogy „ha ön megoldást talál számunkra, szobrot állítunk önnek Varsóban.”⁷¹ Talán az itt részletezett veszélyekre reagálva, a lengyel zsidóság megmentésének céljával Zsabotyinszkij 1935-től kezdve számos tárgyaláson vett részt lengyel nacionalista politikusokkal, amelyek egészen a második világháború kitöréséig tartottak.

Zsabotyinszkij nagyszabású terve az volt, hogy több százezer lengyel zsidót evakuáljanak Palesztinába. Ha terve sikerrel járt volna, kétségtelen, hogy

a zsidóság masszív tömegei menekültek volna meg a gázkamráktól. Kritikusaival szemben, ahogy a Petljura-egyezménynél, Zsabotyinszkij itt is az antiszemitizmus veszélyével védekezett:

„Az én cionizmusom ebből áll: amikor csak lehetséges, minden zsidó át szállítása [Palesztinába] [...] Természetesen ez evakuálást jelent. És ne gondolják, hogy megfontolatlanul használom ezt a kifejezést. [...] Sajnálom, hogy Lengyelországban az »evakuáció« szó más múltbéli tapasztalatokat idéz fel, mint például a zsidók háborús kiűzetése Kownóból az orosz kormány által. De én úgy látom, hogy ez mégis csak egy tévedés, mivel akkoriban sem »evakuációnak,« hanem »kiűzésnek« hívták ezt. Nem fogunk megfelelőbb kifejezést találni – és az ember, aki ezt írja, teljes életét szótárak társaságában töltötte.”⁷²

Azt is hozzáfűzte, hogy „a tömeges kivándorlás nem egy külön zsidó kérdés, hanem egy világprobléma. Palesztina jövője nem csak a mandátumi [hatalom] – Nagy-Britannia – privát ügye, hanem minden államé, amely elszenvedője a zsidó csapásnak, s amely támogatja a cionizmust.”⁷³ S noha igaz, hogy korábban igen népszerű volt a cionizmus a lengyel zsidóság körében, az 1930-as évek közepére a mozgalom súlyos hanyatlást tapasztalt a frissen újjáalakult lengyel állam területén.⁷⁴ A kivándorlási ráták lecsökkentek,⁷⁵ legfőképpen a szigorú brit törvények miatt. Ugyanekkor a lengyel nacionalista ikon, Lucjan Żeligowski hangos szószólója lett a cionizmus támogatásának: „Önök elkezdtek felépíteni saját államukat Palesztinában – ez igen boldoggá tesz minket. Önök egy saját hazát akarnak magunknak, mi pedig a sajátunkét magunknak.” Természetesen javaslatát nem lehet jóindulatúnak nevezni: egy másik alkalommal az agg tábornok sietve leszögezte a Szejmben, azaz a lengyel parlamentben, hogy „Lengyelországban nincs helyük a zsidóknak. Evakuálni kell őket.”⁷⁶ Roman Dmowski nemzeti demokratái pedig arra biztatták kormányukat, hogy a cionistákkal szövetkezve telepítsék ki a zsidókat.⁷⁷ A szélsőjobboldali Endejca még rendszeres gyűjtéseket is tartott, amelyek során önkormányzati képviselőik egy-egy zloty hozzáadásával járultak hozzá a helyi zsidók Palesztinába vándorlásához.⁷⁸ A párt Lengyelország-szerter matricákat ragasztott a zsidó boltok kirakatára „*Mosiek jedź do Palestyny!*”, vagyis „Palesztinába a zsidókkal!” felirattal.⁷⁹

Noha számos anticionista zsidó képviselőnek volt szerepe a lengyel törvényhozásban (ortodoxok, baloldaliak), a Szejm-tagok nem tudtak mit kezdeni a Palesztinába vándorlást erőltető antiszemita hullámmal. Akárhányszor a zsidó képviselők fel kísér-

letek szólalni a Szejmben, a kormánytagok, vagy az Endejca képviselői azzal a bekiabálással fojtották beléjük a szót, hogy „takarodjatok Palesztinába!”⁸⁰ Jicák Grünbaum vezető lengyel cionista, később izraeli belügyminiszter erre egy alkalommal vissza is felelte, hogy „teljesíteni fogom kívánságukat.”⁸¹ Kijelentései, miszerint a lengyel zsidók „túl sokan vannak,” és „felesleges terhet jelentenek,” mivel „Lengyelországnak egymillióval több zsidója van, mint amennyit el képes bírni,” komoly támogató visszhangra leltek az antiszemita körökben.⁸² A gondolat még erősebben megfogalmazódott Abba Ahimeir egyik írásában: „Azt remélem, hogy egymillió lengyel zsidót lemészárolnak. Akkor talán felfognák, hogy egy gettóban élnek.”⁸³ Itt szükséges leszögezni: Ahimeir természetesen nem kívánta lengyel zsidók halálát, ez egy frusztrált aktivista dühkitörésnek írott nyoma volt annak láttán, hogy hón szerett népe nem vándorol ki őshazájába, saját bőrét mentendő. A sorokat kontextusba teszi Zsabotyinszkij (szofisztikáltabb) kritikája a lengyel zsidókkal szemben:

„Amikor egy évvel ezelőtt ugyanezt az eszmét [az evakuációt] hirdettük, a világ zsidósága 715 000 szavazattal válaszolt, melyből 450 000 Lengyelországból jött. Mégis mi történt az óta? Bizonyosan nem a mi hibánk, hogy akkori kritizálóink nem fedezték fel »mérgefogainkat«. És a zsidó tömegeknek ezt a kérdést teszem fel: akkor miért tapsoltatok nekem olyan lelkesen? Miért adtátok nekem azt a benyomást és meggyőződést, hogy egyetértetek velem, s hogy számíthatok rátok küzdelemben azon célok elérése iránt, amelyek ugyanazok voltak akkor, és ugyanazok ma is? Miféle viselkedés ez: megtapsolni egy embert anélkül, hogy komolyan vennétek az érveit, és elbinnétek, hogy aztán majd azok szerint is cselekszik?”⁸⁴

A támogatás hiányának ellenére a revizionizmus atyja tovább tört tervével. A már említett Jacob de Haas így foglalta össze a revizionisták hozzáállását a kérdéshez 1936 októberében: „Természetesen kellemetlen kimondani, hogy a zsidók bárhol a világon »túl sokan« lennének. Másrészt viszont, ha amiatt érzékenykedünk, hogy milyen szavakat használnak, vagy fognak használni az ilyen típusú kérdésekben, nem teszünk többet, mint felesleges fájdalomnak tesszük ki magunkat. Ennél sokkal többet is le kell nyelnünk, ha egészséges eredményeket akarunk látni.”⁸⁵ A revizionisták 1939-ben az ír parlament nacionalista-cionista (zsidó) tagját, Robert Briscoe-t küldték el tárgyalni a lengyel külügyminiszterrel. Briscoe emlékiratai tanulsága szerint nem finomkodott: „Az NZO képviselőjében [...] azt javaslom

önöknek, hogy kérjék meg Nagy-Britanniát, adja át Palesztina mandátumát önöknek, és lényegében tegyék azt meg egy lengyel gyarmatnak. Akkor az önök összes nemkívánatos lengyel zsidóját kirakhatják Palesztinába. Ez nagy fellélegzést hozna az önök országának.”⁸⁶ A nagy evakuációs tervből végül nem sok lett: mindössze néhány száz lengyel betári indult meg Varsóból Palesztina felé. Egy korabeli tudósítás szerint „a nordikus külsejű dr. Wilhelm Rittel” vezette őket, akit „a »zsidó Hitlerként« köszöntenek kék inges fasiszta zsidó követői.” Emberei közül „minden tag kék inget, fekete nadrágot és térden felül érő bőrcsizmát visel. Ingük bal oldalán egy ezüstkeretes, hatágú Dávid-csillagot viselnek. A legionáriusok dr. Rittelre »vezetőjükként« utalnak, és katonai tisztelgéssel köszöntik őt, felkiáltva, hogy »Üdv, Izrael!«”⁸⁷ A menet néhány kilométerre Varsótól visszafordult, mivel sem pénzük, sem papírjaik nem voltak a bevándorláshoz.⁸⁸

A revizionisták azonban, akik akkoriban Palesztina fegyveres elfoglalásának erősen utópisztikus álmát dédelgették, arra is rávették a lengyel kormányt, hogy a Tátra lengyelországi ormain fekvő Zakopanében fegyveres kiképzőtábort nyissanak revizionista aktivistáknak. Hasonló táborok ország-szerte működtek, ahol sok revizionistának nyújtottak katonai képzést lengyel tisztek, és közel tízezer főnek voltak készek fegyvereket biztosítani.⁸⁹ Jicák Sámir revizionista politikus, későbbi izraeli miniszterelnök elmondása szerint a lengyelekkel „egy politikai egyezmény kötött. Antiszemita megfontolásból segítettek nekünk. Mi pedig elmagyaráztuk nekik, hogy »ha meg akartok szabadulni a zsidóktól, a cionista mozgalmat kell támogatnotok.«”⁹⁰ Smuel Merlin revizionista Knesszet-tag szerint, aki a világháború kitöréséig Varsóban szolgált

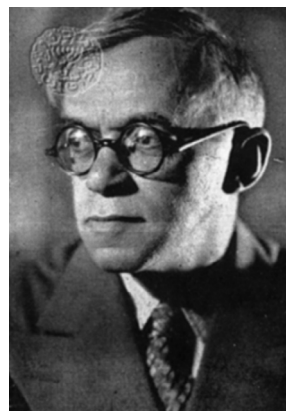
Betár-főtitkárként, világossá tette, hogy itt nem a lengyel állam iránti patrióta érzések, hanem a zsidó állam mihamarabbi létrehozásának célja vezette őket: „Teljesen helyes azt állítani, hogy az *Arbajterbund* szervezett háborút vívott az antiszemitékkel. Ellenben mi nem gondoltuk, hogy harcolnunk kellene Lengyelországban. Mi úgy gondoltuk, hogy a helyzetet úgy kell enyhítenünk, hogy kivisszük a zsidókat Lengyelországból. Nem voltunk harcias kedvünkben.”⁹¹ Az alkut ismét Zsabotyinszkij vette személyesen védelmébe (akárcsak Petljura esetében):

„Természetesen minden cionista, kivétel nélkül azt kívánja, hogy minden kormány, amely érdekelt a zsidók kivándorlásában, a »szövetségeseinkké« váljon. [...] Minden cionista igényli az ilyen »szövetségesi« támogatást, és azért imádkozik – eközben azonban nem tudnak ellenállni a kísértésnek, hogy a háttérőkről hirdessék, hogy ezekben az országokban a zsidók nyomorának »egyedüli« oka épp ezen kormányok rosszakaratának eltűrése. Ez egy abszurd kavarodás: kérem, döntsünk, hölgyeim és uraim. Ha az lesz a mi örömbírunk, hogy a gálutot akár még el is lehet viselni, az [...] arra emlékeztetne, mint amikor a férfi megöli a saját anyját, majd a bíróságtól támogatást kér, mint szegény árva. Csakis, és csakis akkor követelhetjük ezen kormányok segítségét a mi erőfeszítéseink során, amelyeknek célja a gálut likvidálása, ha elfogadjuk, hogy [...] a zsidók diaszpórabeli nyomorának az oka nem annyira az uralkodók tudatos zsidóellenessége, mint a »dolgozók« objektív antiszemizmusa, azaz magának a gálutnak az átka.”⁹²

Ma már persze tudjuk, hogy nem jártak sikerrel. Szemben Zsabotyinszkij naiv elképzelésével, a második világháború igenis kitört, és a holokauszt fekete hullámai ellepték a lengyel (és az olasz és a német) zsidóságot. A történész óhatatlanul is eljátszik a gondolattal: mi lett volna, ha Zsabotyinszkij és társai sikerrel járnak? Talán utólag úgy látnánk, hogy a cél szentesítette az eszközt? Izrael állam kikiáltásának 75. évfordulóján ezzel a kellemetlen kérdéssel is meg kell birkoznunk – miközben Zsabotyinszkij az a történelmi szereplő, akiről jelenleg a legtöbb utca van elnevezve Izraelben.⁹³

A dél-afrikai Betár felvonul, 1952

Vlagyimir Zsabotyinszkij

JEGYZETEK

- ¹ Raphaella Bilski Ben-Hur: *Every individual, a king: the social and political thought of Ze'ev Vladimir Jabotinsky*. Washington D. C., Bnai British Books, 1993.
- ² *Kárpátalja*, 1934. december 3., 6. G. Gerő László fordítása.
- ³ *Jewish Telegraphic Agency*, 1933. szeptember 10.; *Der Angriff*, 1934. szeptember 27., 3-4.
- ⁴ Vladimir Jabotinsky: My Answer to Dr. Wise. *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. május 17.; Revisionists Prepare New Group's Constitution. Uo., 1935. szeptember 11.
- ⁵ Shlomo Avineri: *A modern cionizmus kialakulása. A zsidó állam szellemi gyökerei*. Budapest, Századvég, 1994, 192., ill. 202–203.
- ⁶ Vladimir Jabotinsky: *Prelude to Delilah*. New York, Ackerman, 1945, 200–201.
- ⁷ Avineri: *A modern cionizmus...*, i. m., 203.
- ⁸ Walter Laqueur: *A History of Zionism*. New York, Holt, Rinehart and Winston, 1972, 342.
- ⁹ Vladimir Jabotinsky: Jews and Fascism – some Remarks, and a Warning. *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. április 11.
- ¹⁰ Vladimir Jabotinsky: Days of Mourning (1906), itt: *Jabotinsky Institute* (Tel-Aviv, továbbiakban *JJ*), F-1906/201/EN. Magyar fordításban: *Jabotinsky írásaiból*. Szerk. Ambrus Katalin, Bassa László. Budapest, Ambrus Katalin, 1990, 24–27.
- ¹¹ Zsabotyinszkij árulónak nevező felháborodott cikkek: *JJ*, A1-4/15.
- ¹² Joseph B. Schechtman: The Jabotinsky-Slavinsky Agreement. *Jewish Social Studies*, XVII. (1955), 289–306.
- ¹³ Nahum Levin: Jabotinsky and the Petlura Agreement. *The Jewish Standard*, 1940. augusztus 6.
- ¹⁴ Israel Kleiner: *From nationalism to universalism. Vladimir (Ze'ev) Zhabotinsky and the Ukrainian question*. Edmonton, Canadian Institute of Ukrainian Studies Press, 2000, 131.
- ¹⁵ Edwin Black: *The Transfer Agreement. The Untold Story of the Secret Pact between the Third Reich and Jewish Palestine*. New York, Macmillan, 1984, 77.
- ¹⁶ Jabotinsky: Jews and Fascism..., i. m.
- ¹⁷ W. Jabotinsky: Lettera a Benito Mussolini (1922. augusztus 16.). *Jabotinsky Institute*, A1-2/12, 3598.
- ¹⁸ Nahum Goldmann: *The Autobiography of Nahum Goldmann: Sixty Years of Jewish Life*, New York, Holt, Rinehart and Winston, 1969, 160.
- ¹⁹ Eric Kaplan: *The Jewish Radical Right: Revisionist Zionism and its Ideological Legacy*. Madison, University of Wisconsin Press, 2005, 154.; Furio Biagini: *Mussolini e il sionismo. 1919–1958*. Milano, M&B, 1998, 63–97.; Black: *The Transfer...*, i. m., 143.
- ²⁰ Jabotinsky Denies Revisionists Seek to Switch Palestine Mandate to Italy. *Jewish Telegraphic Agency*, 1936. január 17., vö.: Joseph Schechtman: *Fighter and prophet*. New York, Yoseloff, 1961, 304.; Colin Shindler: *Triumph of Military Zionism – Nationalism and the Origins of the Israeli Right*. London, I. B. Tauris, 2009, 165. és 125. Zsabotyinszkij fel is szólította egyszer egy palesztinai brit vizsgálóbizottság útján Angliát, hogy adja vissza a mandátumot. A kérdésre, hogy mégis kinek, nem felelt. Itt: Mr. V. Jabotinsky: *Evidence Submitted to the Palestine Royal Commission* (Tel-Aviv: NZO, 1937), 20.
- ²¹ Mussolini Denies Italy Claims Palestine Mandate. *The Canadian Jewish Chronicle*, 1927. augusztus 19., 12.
- ²² Shindler: *Triumph...*, i. m., 173., és Kaplan: *The Jewish...*, 153.
- ²³ Renzo De Felice: *The Jews in Fascist Italy: A History*. New York, Enigma, 2001, 525.
- ²⁴ Italian Minister Reveals Discussion with Goebbels. *The Southern Israelite* (hetilap), 1935. július 5., 1., ill. 8.
- ²⁵ Guido Bedarida: The Jews under Mussolini. *The Reflex*, I. köt., 4. szám (1927. október), 56–58.
- ²⁶ Kaplan: *The Jewish...*, i. m., 154–157.
- ²⁷ A Betár tengerészeti iskolája. *Kék-fehér*, 1935. június, 4.
- ²⁸ Kaplan: *The Jewish...*, i. m. 156.; Lenni Brenner: *The Iron Wall: Zionist Revisionism from Jabotinsky to Shamir*. London, Zed Books, 1984, 69.
- ²⁹ Vladimir Jabotinsky: Letter to Plugat Betarim Civitavecchia, itt: Lenni Brenner: *51 documents: Zionist Collaboration with the Nazis*. Fort Lee, N. J., Barricade Books, 2009. 160–161.
- ³⁰ Kaplan: *The Jewish...*, i. m., 156–158.; Lenni Brenner: *Zionism in the Age of the Dictators*. London, Croom Helm, 1983, 109. A *Há'jarden* című revizionista lap a spanyol polgárháborúban is Francót támogatta. Itt: *Zsidó Szemle*, 1937. április 9., 5.
- ³¹ *Supplemento al n. 8 de „L'Idea Sionistica” dedicato alla Scuola Marittima Ebraica del Betar in Civitavecchia*, 1936. március, 2., ill. 4.
- ³² Civitavecchia, Un Tragico Bagno, *Il Popolo di Roma*, 1935. május 23.
- ³³ Vlagyimir Zsabotyinszkij levele Leone Carpi számára, 1934. január 29., itt: Daniel Carpi (szerk.): *Scritti in memoria di Leone Carpi; saggi sull'ebraismo italiano*, Jeruzsálem, 1967. 52., ill. *Jabotinsky Institute*, A1-2/24/1
- ³⁴ In a Few Lines. *The Palestine Bulletin*, 1931. október 14., 3.
- ³⁵ Laqueur: *A History...*, i. m. 361–363.
- ³⁶ Ya'akov Cohen: The Song of the Biryonim, *saveisrael.com* (Utolsó letöltés: 2021. március 20.)
- ³⁷ Ruth Kozodoy: *Vision Confronts Reality: Historical Perspectives on the Contemporary Jewish Agenda*. Rutherford, N. J., Fairleigh Dickinson University Press, 1989, 98.
- ³⁸ Brenner: *Zionism...*, i. m., 106. o.
- ³⁹ *The Jewish Daily Forward*, New York, 1933. május 16., digitalizálva: May 16, 2008: 75 Years Ago in the Forward, *forward.com* (Utolsó letöltés: 2023. január 20.)
- ⁴⁰ Yakov M. Rabkin: Jewish and Zionist Approaches to the Use of Force. *Tikkun*, 2006. április.
- ⁴¹ Tom Segev: Words That Can't Be Retracted. *haaretz.com*, 2012. április 20. (Utolsó letöltés: 2022. május 21.)
- ⁴² Kaplan: *The Jewish*, i. m., 13.
- ⁴³ Yaacov Shavit: *Jabotinsky and the Revisionist Movement, 1925–1948*. London, F. Cass, 1988, 364–365.
- ⁴⁴ Stein Ugelvik Larsen: *Fascism Outside of Europe*. New York, Columbia University Press, 2001, 377.
- ⁴⁵ *Hazit Ha'am*, 1932. szeptember 13. (ivrit).
- ⁴⁶ Benny Morris: Response of the Jewish Daily Press in Palestine to the Accession of Hitler, 1933. *Yad Vashem Studies*, XXVII. köt. (1999), 371–372. A revizionista sajtó a spanyol fasiszta Fransisco Franco tábornok lázadóit is támogatta a harmincas években. Cvi Kolic, az izraeli és amerikai holokausztirodalom csillaga ekkor arról

- cikkezett, hogy „nem vita tárgya, hogy a spanyol [fasiszta] forradalom egy Spanyolország számára természetes és szükséges jelenség [...] nem csak minden őszinte spanyol, de minden őszinte cionista is teljes győzelmet kell, hogy kívánjon részükre.” Lásd: Raanan Rein: Echoes of the Spanish Civil War in Palestine: Zionists, Communists and the Contemporary Press. *Journal of Contemporary History*, 2008/1, 10–11. Kolic lelkesedve írt az olasz külügy terveiről: további Mussolini-beszédeket készült publikálni, hogy „fasiszta sejteket hozhasson létre Tel-Avivban.” Lásd: Vincenzo Pinto: Between *imago* and *res*: The Revisionist-Zionist Movement's Relationship with Fascist Italy, 1922–1938. *Israel Affairs*, 2004/3, 102–103.
- ⁴⁷ Dan Tamir: „Dictate More, for We Should Obey Your Orders!” Cult of the Leader in Inter-War Hebrew Fascism. *Politics, Religion & Ideology*, 2013/4, 452–453.
- ⁴⁸ Mussolini a cionizmusról. *Zsidó Szemle*, 1933. június 23., 4.
- ⁴⁹ Brenner: *Zionism...*, i. m., 107.
- ⁵⁰ Palestine from Day to Day. *The Palestine Bulletin*, 1927. június 7., 3.; Fascist Meeting at Haifa. Uo., 1927. július 6., 3.; Peace in Zionism. *The Palestine Post*, 1934. október 29., 4.; Jewish Fascist Associations in Palestine. *The Palestine Bulletin*, 1927. november 9., 3.
- ⁵¹ *Hazit Ha'am*, 1933. március 31. (ivrit).
- ⁵² Ofri Ilani: Haaretz in 1932: Hitler Makes Better Impression than Expected. *haaretz.com*, 2009. április 2. (Utolsó letöltés: 2022. május 21.)
- ⁵³ Tom Segev: *The Seventh Million – The Israelis and the Holocaust*. New York, Henry Holt and Company, 2000, 23.
- ⁵⁴ Elis Lubrany: Hitler in Jerusalem, *Die Weltbühne*, XXVIII. köt. (1932), 835–836.
- ⁵⁵ *Hazit Ha'am*, 1932. május 6., 4. (ivrit).
- ⁵⁶ Schechtman: *Fighter...*, i. m., 216.
- ⁵⁷ Jerusalem or Moscow – Herzl or Lenin. *Betar Monthly*, 1931. augusztus 15., 2., ill. 5–6.
- ⁵⁸ Shindler: *Triumph...*, i. m., 174.
- ⁵⁹ Abba Achimeir: Diary of a Fascist (1949), itt: Brenner: *51...*, i. m., 187–192.
- ⁶⁰ Schechtman: *Fighter...*, i. m., 216.
- ⁶¹ Brenner: *Zionism...*, i. m., 119–120.
- ⁶² Jacob de Haas: New Struggles in an Old World. *Chicago Jewish Chronicle*, 1935. október 18., 9.
- ⁶³ Wolfgang von Weisl levele Georg Kareski számára (1936. április 14.), itt: *Central Archives for the History of the Jewish People*, P 82/16.
- ⁶⁴ *Hazit Ha'am*, 1932. szeptember 13. (ivrit).
- ⁶⁵ Dr von Weisl Believes in Fascism. *World Jewry*, London, 1936. június 22., 12.; újranyomtatva: Brenner: *51...*, i. m., 159. Von Weisl személyi titkára Köszler Artúr volt, aki részt vett a Betár barna egyenruhájának a megtervezésében is – ezt Köszler lakásán végezték. Ő és von Weisl életük végéig barátok maradtak. Arthur Koestler: *Nyúlveszsző a végtelenbe*. Budapest, Osiris, 1998, 157., ill. 221–223.
- ⁶⁶ Vladimir Jabotinsky: *The Jewish War Front*. London, Allen and Unwin, 1940, 55–56.
- ⁶⁷ Kaplan: *The Jewish...*, i. m., 150., 182.
- ⁶⁸ Ezra Mendelsohn: The Dilemma of Jewish Politics in Poland: Four Responses, itt: B. Vago és G. Mosse (szerk.): *Jews and non-Jews in Eastern Europe*. New York, 1974, 26.
- ⁶⁹ Pilsudski Wood. *Palestine Post*, 1935. május 16.
- ⁷⁰ *Documents on German Foreign Policy 1918–1945, Series D, Volume V: Poland, The Balkans, Latin America, The Smaller Powers (June 1937 – March 1939)* London, Her Majesty's Stationery Office, 1953, 84., 88–89., 91–92., 95., 97–98., 103., 107., 127., ill. 894.
- ⁷¹ Józef Lipski: *Diplomat in Berlin, 1935–1939: Papers and Memoirs of Józef Lipski, Ambassador of Poland*. New York, Columbia University Press, 1968, 411.
- ⁷² Vladimir Jabotinsky: Evacuation – Humanitarian Zionism. *The Jewish Herald*, 1942. július 10.
- ⁷³ Vladimir Jabotinsky Dies of Heart Attack at 59; Was Visiting Youth Camp. *Jewish Telegraphic Agency*, 1940. augusztus 5.
- ⁷⁴ Mendelsohn: *The Dilemma...*, i. m., 208.
- ⁷⁵
Lengyelország	
Kivándorlás éve	Alijázók száma
1935	29 500
1936	13 000
1937	3600
1938	3300
- Lásd: Brenner: *Zionism...*, i. m., 173.
- ⁷⁶ Harry Schneidermann (szerk.): *American Jewish Year Book of 5697 [1937-1938, XXXIX. köt.]* Philadelphia, The Jewish Publication Society of America, 1937, 385–392.
- ⁷⁷ Poland Urged to Follow Nazis in „Aryan” Ways. *Jewish Telegraphic Agency*, 1935. április 15.
- ⁷⁸ Endeks Propose Mass Emigration of Jews. *World Jewry*, 1936. március 13., 5.
- ⁷⁹ Stuart Joseph Woolf: *European Fascism*. New York, Random P. H., 1968, 179.
- ⁸⁰ Schneidermann (szerk.): *American...*, i. m., 392.
- ⁸¹ Lengyel antiszemizmus. *Zsidó Szemle*, 1930. január 24., 9.
- ⁸² August 12., 2011: 75 Years Ago in The Forward. *forward.com* (Utolsó letöltés: 2022. január 1.)
- ⁸³ Hopes Million Polish Jews Might Be Slaughtered Quoted in Achimeir Notes. *Jewish Telegraphic Agency*, 1933. szeptember 8.
- ⁸⁴ Jabotinsky: *Evacuation...*, i. m.
- ⁸⁵ Jacob de Haas: They are Willing to Go. *The Chicago Jewish Chronicle*, 1936. október 2.
- ⁸⁶ Robert Briscoe: *For the Life of Me*. London, Longmans, 1958, 266–270.
- ⁸⁷ Jewish Exodus to Promised Land. *The Auckland Star*, 1938. október 11., 9.
- ⁸⁸ Laqueur: *A History...*, i. m., 372.
- ⁸⁹ Daniel Levine: *David Raziël: The Man and His Times*. New York, Yeshiva University, 1969, 259–260.; Nathan Yellin-Mor: Memories of Yair and Etzel. *Jewish Spectator*, 1980 nyár, 33.; Brenner: *Zionism...*, i. m. 108., ill. 175–176.
- ⁹⁰ Nicholas Bethell: *The Palestine Triangle: the Struggle for the Holy Land, 1955–48*. New York, Putnam, 1979, 41.
- ⁹¹ Brenner: *Zionism...*, i. m., 175–176.
- ⁹² Vladimir Jabotinsky: The „Evacuation” Problem. *The Jewish Herald*, 1938. március 11., 5., ill. 8.
- ⁹³ <https://www.ynetnews.com/articles/0,7540,L-5476622,00.html>